

12. Панейко В. З історії й соціології національної боротьби / В. Панейко // Зап. Наук. т-ва ім. Шевченка. – Львів : [б. в.], 1910. – Т. ХСІV, кн. II. – С. 174–194.
13. Пенішкевич О. І. Розвиток українського шкільництва на Буковині (XVIII – поч. XX ст.) / О. І. Пенішкевич. – Чернівці : Рута, 2002. – 506 с.
14. Полянський С. З минувшини м. Мостиськ / С. Полянський // Зап. Наук. т-ва ім. Шевченка. – Львів : [б. в.], 1901. – Т. ХС. – С. 134–151.
15. Попович М. Нарис історії культури України / М. Попович. – К. : АртЕк, 2001. – 728 с.
16. Сміян П. К. Революційний та національно-визвольний рух на Закарпатті кінця XIX – початку XX ст. / П. К. Сміян. – Львів : Вища шк., 1968. – 102 с.
17. Темнота Галичини в числах // Земля і Воля. – 1910. – 26 падолиста.
18. Франко І. Скільки нас є? // Франко І. Зібрання творів. У 50 т. Т. 44, кн. 2 / І. Франко. – С. 312–317.
19. Hornowa E. Ukrainski oboz postepowy i jego wspolpraca z polska lewica spoleczna w Galicji 1876–1895 / Elzbieta Hornowa. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków : W-wo Ossolinskich, 1968. – 131 s.
20. Hozzowski S. Ekonomiczny rozwoj Lwowa w latach 1772–1914 / Stanislaw Hozzowski. – Lwów, 1935. – 115 s.
21. Wieczkowski J. Lwów, jego rozwoj i stan kulturalny, oraz przewodnik po miescie / Jozef Wieczkowski. – Lwów, 1907. – 92 s.

Макарчук Елена. Начальное школьное образование на западноукраинских землях во второй половине XIX – начале XX ст. и пробуждение национального самосознания украинцев. Анализируется общее состояние начального школьного образования в Австро-Венгрии, образовательная политика и реформы австро-венгерского правительства второй половине XIX – начале XX ст. с целью введения начального школьного образования на восточных землях монархии; поиски западноукраинской интеллигенцией оптимальных путей развития начального образования. Начальное школьное образование на украинском языке рассматривается как одно из направлений пробуждения национального самосознания украинцев.

Ключевые слова: начальное школьное образование, Западная Украина в составе Австро-Венгрии, политические реформы второй половины XIX – начала XX ст. в Австро-Венгрии, национальное самосознание западных украинцев.

Makarchuk Olena. The Issue of Elementary Education in Western Ukraine in the Second Half of the Nineteenth and at the Beginning of the Twentieth Century and the Awakening of the National Consciousness of Ukrainians. The article studies the overall status of elementary education in the Austro-Hungarian educational policy and reformations of the Austro-Hungarian government at the second half of the nineteenth century and at the beginning of the twentieth century, regarding the introduction of elementary education in the eastern states of the monarchy, the search of intellectuals in the Western Ukraine for the best ways to develop elementary education in Ukrainian as one of the directions of the national consciousness awakening of Ukrainians.

Key words: elementary schooling, Western Ukraine as a part of the Austro-Hungarian political reforms of the second half of the nineteenth – at the beginning of the twentieth centuries in the Austro-Hungarian Monarchy, the national consciousness of western Ukrainians.

Стаття надійшла до редколегії
25.04.2013 р.

УДК 94(477.8)«192»:323.1

Данило Кравець

Українізація УСРР у західноукраїнській суспільно-політичній думці 1920-х рр.

Проаналізовано ставлення західноукраїнських політичних партій та суспільно-політичних діячів до українізації – національної політики більшовиків у радянській Україні. Розглянуто цю ситуацію крізь призму газетних публікацій, епістолярних матеріалів, резолюцій з'їздів політичних партій.

Ключові слова: українізація, радянська Україна, національна політика, УНДО, УСРП, Західна Україна, суспільно-політична думка.

© Кравець Д., 2013

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальність теми визначають кілька аспектів. По-перше, дослідження цієї тематики потрібне для осмислення суспільно-політичних поглядів західноукраїнського населення, що перебувало у складі Польщі. По-друге, цей аспект не досить ґрунтовно висвітлено в сучасній українській історіографії.

Новизна дослідження полягає в тому, що вперше комплексно висвітлюється західноукраїнська суспільно-політична думка щодо українізації УСРР. На основі газетних публікацій, особистих записів, партійних політичних програм і резолюцій проаналізовано ставлення до українізації.

Мета статті – дослідити ставлення західноукраїнської суспільності до процесів українізації 1920-х рр. в УСРР.

Завдання: проаналізувати джерельну та історіографічну базу, присвячену цій проблематиці; охарактеризувати ставлення українського населення Польщі до національної політики більшовиків у радянській Україні.

Об'єкт дослідження – суспільно-політична думка українського населення Галичини й Волині 1920-х рр. щодо процесів українізації в сусідній УСРР.

Предмет дослідження – оцінка українцями Польщі політики українізації УСРР; сюжети про національну політику за Збручем у пресових виданнях Західної України, епістолярних матеріалах, резолюціях з'їздів політичних партій.

Основу джерельної бази складають газетні публікації 1920-х рр., архівні матеріали, мемуари сучасників.

Хронологічні рамки статті охоплюють період від 1923 р., тобто від рішення Ради амбасадорів Антанти про визнання східних кордонів Польщі та проголошення урядом радянської України курсу на українізацію, до кінця 1920-х рр., коли з початком репресій проти української інтелігенції в УСРР згортається політика українізації.

Аналіз досліджень цієї проблеми. В історіографії немає спеціального дослідження, яке б комплексно та всебічно охарактеризувало ставлення західноукраїнської громадськості до українізації. Серед робіт, у яких частково розглядається це питання, можна виділити працю О. Рубльова [1]. Дещо більше цю проблематику висвітлено в комплексній праці колективу авторів Академії наук України [2]. Щодо джерельних матеріалів, то тут варто виділити публікації в найпопулярнішій на території Галичини газеті «Діло», яка, безперечно, мала неабиякий вплив на формування західноукраїнської суспільно-політичної думки, а також матеріали інших західноукраїнських пресових видань. Використано також архівні матеріали фондів Центрального державного історичного архіву України у м. Львові.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Різка зміна в національній політиці більшовицької партії відбулася на XII з'їзді РКП(б) (17–25 квітня 1923 р.), який проголосив курс на коренізацію, тобто закликав до переведення на мову корінного населення кожної з республік шойно створеного СРСР роботи державного апарату, судочинства, культосвітніх і навчальних закладів. Важливим чинником проголошення політики «коренізації»/«українізації» було, вочевидь, прагнення московських очільників нейтралізувати негативне враження на закордонну українську громадськість (еміграційну й галицьку) від створення Радянського Союзу й ліквідації окремих дипломатичних представництв «незалежних радянських республік» (насамперед УСРР) [1, с. 91].

Українізаційний курс, як і раніше перехід від «воєнного комунізму» до НЕПу, був об'єктивно зумовлений нагальною потребою життя, без чого в Україні не могла б далі втримуватися більшовицько-радянська система. Новий напрям національної політики (у разі втілення в життя) сприяв би консолідації українського етносу, культурним контактам обох частин України.

Українізаційна політика радянського керівництва УСРР була прийнята схвально і стала одним із важливих чинників суспільно-політичного життя на західноукраїнських землях, що перебували під владою Польщі. Власне вона й запроваджувалася в радянській Україні з розрахунком не тільки на внутрішній, а й на зовнішній «вжиток». Міжнародний аспект політики коренізації полягав у намаганні більшовиків привернути до неї увагу «націоналів» за межами СРСР, завоювати прихильність робітничо-селянських мас зарубіжних країн і цим прискорити там «антибуржуазні соціалістичні революції». Об'єктом впливу мала бути передусім 10-мільйонна українська людина у сусідніх країнах [2, с. 300].

Дві майже синхронні події 1923 р. – визнання Антантою анексії Східної Галичини Польщею й проголошення українізаційного курсу в УСРР (що певною мірою нейтралізувало несприятливе

враження від утворення СРСР) – спричинили перелом у настроях українського громадянства за кордонами республіки. Українізацію – як бодай часткове здійснення національних прагнень – спершу досить позитивно сприйняли на західноукраїнських землях. Проаналізувавши у циклі редакційних статей новий курс більшовицької національної політики, львівська щоденна газета «Діло» зі стриманим оптимізмом підсумувала: «При таких матеріальних умовах, при обмеженості культурних сил, які будуть використані, при допомозі розвитку тільки “революційної” української культури результати теперішнього українського курсу можуть бути лише дуже обмежені... При всій цій ситуації годі особливо захоплюватися теперішньою полосною українізації» [3, с. 2].

Незважаючи на критичне ставлення до політики українізації, редакція газети «Діло» все ж виділяє і низку здобутків національної політики більшовицького уряду: «Але, коли не треба нею захоплюватися, то разом з тим не слід забувати, що при всій обмеженості теперішніх українських спроб, все ж вони мають певне позитивне закінчення» [3, с. 2]. Слушно у газеті «Діло» звернено увагу на те, що українізація знайде свій відгомін серед українців, які проживають за межами УСРР. «На берегах Дніпра кладуть підвалини того національно-державного будинку, який об’єднає в собі всі частини нашої роз’єднаної й розшматованої тепер землі» [3, с. 2]. Отож бачимо, що «Діло» стоячи на державницьких засадах, розглядало українізацію як одну з передумов майбутнього об’єднання розділеної України.

Голова Наукового товариства імені Шевченка у Львові К. Студинський, на думку дослідника українського націоналістичного руху П. Мірчука, був лідером неоформленого радянофільського табору на західноукраїнських землях. У серії статей та інтерв’ю, надрукованих у багатьох українських часописах, К. Студинський ділився своїми враженнями про національно-культурне життя в УСРР, де він неодноразово перебував у наукових відрядженнях [2, с. 303]. Так, у львівському часописі «Новий час» була опублікована серія статей К. Студинського, у яких він описує своє перебування на радянській Україні, звертаючи особливу увагу на результати політики українізації. Відзначає автор насамперед новий «зукраїнізований» Київ, де «на урядах і крамницях багато українських написів і вивісок. Всюди по вулицях і взагалі на публічних місцях чується українська мова...» [5, с. 1].

Звертає увагу К. Студинський і на значні успіхи радянської влади у процесі українізації театру, кіно, а також освіти. Проте вища освіта, згідно із зауваженнями автора, залишається російськомовною, адже більшість серед викладачів – росіяни [5, с. 1].

Ще одним радянофілом серед західноукраїнської інтелігенції був директор Українського національного музею у Львові І. Свенцицький. Він оцінював українізацію як «дійсно шлях до інтернаціоналізації ваги України, дійсно найбільший здобуток України в СРСР, про який не мріяли навіть найбільш гарячі патріоти 1914 р., коли зривалися до війни з царською Росією. Вона [українізація. – Д. К.] є в дійсності великим відродженням України» [10, с. 3].

На противагу І. Свенцицькому та К. Студинському один із лідерів західноукраїнського національного руху В. Мудрий не так прихильно ставився до радянської дійсності, а на українізацію дивився більш критично. Як головний редактор щоденника «Діло», В. Мудрий підкреслював формальний характер українізації, проте зазначав, що на противагу їй існує інша, стихійна українізація, яку більшовики не здатні контролювати: «З того ясно, що нема дерусифікації, а тільки українізація України і до того українізація чисто формальна. Окрім формальної українізації пролетаріату є на Україні ще інша українізація, яка далеко переганяє ту формальну українізацію. Маю на думці українізацію передовсім українських селянських мас в наскрізь національному розумінні. Ця, так сказати б, духовна українізація росте незвичайно швидким темпом, вона проривається в ряди партії» [11, с. 1]. Теза про «духовну українізацію» проходить в усіх публікаціях В. Мудрого, які стосувалися більшовицької національної політики.

До редакції газети «Діло» час від часу приходили листи галичан, які побували у радянській Україні й стикалися з політикою українізації. Наведені нижче фрагменти листа ілюструють те, як галичани, які не були серед «титанів» західноукраїнського національного руху, ставилися до національної політики більшовиків в УСРР. Хоча редакція газети «Діло», публікуючи цей фейлетон, звертає увагу на те, що автор викладає свої міркування «під дещо москвофільським кутом зору», проте вважаємо за доцільне подати ці думки, як один з аспектів західноукраїнської суспільно-політичної думки щодо українізації. Відзначає автор листа насамперед українські написи на залізничних стан-

ціях, чого не можливо було побачити «по той бік Збруча [в Польщі. – К. Д.]». Як і К. Студинський, автори листа були у захваті від стану українізації Києва: «перед очима двох галичан парадним маршем став переходити зукраїнізований Київ ... українська мова в силу засади українізації – користється повним правом рівноправності на всьому просторі Союзу» [12, с. 4]. «Щодо зовнішнього вигляду Києва, то він зовсім український... Київ – найбільш розмосковщений з наших більших міст» [13, с. 2], – відзначає інший дописувач «Діла», що повернувся з радянської України. Цікаво, що теза про значні успіхи в українізації Києва трапляється у більшості листів, які приходили з радянської України. Щодо тодішньої столиці УСРР Харкова, то рівень «зукраїнізованості» цього міста сприймався серед західноукраїнської громадськості зі стриманим оптимізмом. Автори листа на власному досвіді порівнюють розвиток та поширення української мови в УСРР та підпольській Галичині, причому це порівняння не на користь останньої. Як бачимо, чимало дописувачів «Діла» захоплено ставилося до процесу українізації, вважаючи, що національна політика більшовиків іде лише на користь Україні.

Із наведених вище статей можна зробити висновок, що західноукраїнський національний табір дивився на політику українізації УСРР не так крізь призму поширення вжитку української мови, як через дерусифікацію. Особливо західноукраїнську інтелігенцію турбувала дерусифікація великих українських міст. Також зверталася увага на те, що керівництво радянської України повністю підпорядковувалося Москві, у якій «російський шовіністичний елемент» всіляко намагався стримати українізацію, спрямувати її у контрольоване русло.

Проблемам українізації УСРР приділяла увагу і польська преса Західної України. Однозначно, що суспільно-політичну думку західних українців формували не лише популярні україномовні періодичні видання, як-то «Діло» чи «Новий шлях», а й польські, які здебільшого віддзеркалювали офіційну позицію польського уряду щодо тих чи інших проблем. Тож не зайвим буде проілюструвати деякі зауваги польських газет стосовно національної політики більшовиків в Україні.

«Przeгляд Polityczny» – місячник, у якому висвітлювалися питання закордонної політики. У редакційний склад цього видання входили передові представники польських інтелектуальних кіл (професори, дипломати й публіцисти). Тривалий час «Przeгляд Polityczny» ігнорував національну політику за Збручем. У жовтні 1926 р. з'явилася стаття Камуза (мабуть, псевдонім) «Національна політика радянської влади на Україні». У вступі автор стверджує, що «жовтнева революція на своїх початках спиралася на крайньому антинаціоналізмі у внутрішній політиці. На перший план висувалися проблеми суспільної перебудови» [16, с. 3].

Політика більшовицької національної політики загалом та українізації зокрема, на думку автора статті, була одним зі знарядь упровадження світової комуністичної революції. Польський публіцист підкреслював, що до українізації більшовиків підштовхували як внутрішні, так і зовнішньополітичні причини: «Однак закріплення радянської влади на внутрішньому терені та здобування впливів на міжнародному форумі примусило радянську владу вступити на шлях національної політики... Тим пояснюється прискіпнена українізація всього державного апарату на Україні...» [16, с. 3]. Камуз вважає, що українізація була запроваджена і проводиться не в інтересах українського народу, а лише в інтересах комуністичної системи.

Отож бачимо, що польська офіційна преса дивиться на українізацію як на інструмент більшовиків для поширення комуністичної революції в Європі. Звертається увага на те, що Москва, використовуючи національне питання, пробує послабити сусідні держави, зокрема й Польщу. Проте польські часописи аналізують українізацію і в її внутрішньому аспекті. Висвітлюються й недоліки цієї політики: «З отсих статистичних даних ясно, що для зукраїнізації міст урядові чинники змушені були побороти великі перепони...» [16, с. 3]. Однією з цих перепон, на думку автора, було єврейське питання. Євреї, що жили у містах, русифікувалися за часів Російської імперії і тепер можуть стати серйозним гальмом для українізації великих міст [16, с. 3].

Один із провідних польських діячів у Львові, ректор університету Яна Казимира Я. Семірадзький сумнівався в тому, чи «теперішні спроби нагальної українізації України, підтримувані національними діячами з цього боку Збруча, зуміють усунути вже вкорінену і без сумніву вищу російську культуру» [17, с. 2].

Через утиски в Польщі велика кількість української інтелігенції бажала перебратися за Збруч та допомогти своїм співвітчизникам проводити українізацію. Еміграцію до УСРР всіляко заохочувало

радянське керівництво. Крім щирого прагнення віддати власні сили й уміння справі національного й культурного відродження українського народу, додатковими стимулами для західноукраїнської інтелігенції була можливість отримати роботу за фахом, покращити своє матеріальне становище. Разом із тими, хто опинився на Наддніпрянщині ще за часів війни, кількість західноукраїнських емігрантів в УСРР налічувала на початок 30-х років близько 50 тис. осіб [2, с. 306].

Політика українізації не могла не вплинути на організоване політичне середовище в Західній Україні. Після 1923 р. партійна система в Східній Галичині вступила в смугу глибокої кризи, і всі політичні партії та групи, намагаючись модифікувати свою ідеологію відповідно до нових внутрішньополітичних та міжнародних обставин, змушені були визначитися у своєму ставленні до радянської України і започаткованого там українізаційного курсу.

Національна політика більшовиків в УСРР стала, як зазначалося в резолюції березневого пленуму ЦК і ЦКК КП(б)У 1928 р., «основним брусом для перевірки керівництва КПЗУ». Комуністична парія Західної України, що діяла в Польщі нелегально, входила до складу Компартії Польщі, яка керувала масовою легальною робітничо-селянською організацією «Сельроб», беззастережно підтримувала радянський комунізм. Політика українізації і спричинене нею радянофільство сприяли розширенню соціальної бази КПЗУ та росту її впливу серед робітничо-селянських мас Галичини.

Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), що постало в 1925 р. на основі Української народно-трудової партії, було найвпливовішою українською політичною партією Західної України. У ставленні УНДО до українізації можна виділити дві особливості: ундівці вважали, що більшовики були змушені запровадити її під натиском «української національної стихії»; завдяки політиці українізації радянська державність поступово еволюціонує в українську радянську державність. Проте загалом ставлення керівництва УНДО до радянської України було негативним [19, с. 121]. З цього приводу лідер УНДО Д. Левицький підкреслював, що «ми ніде і ніколи не визнавали себе сторонниками більшовицької влади на Україні» [20, с. 3]. Але це не заперечує іншого, ніким не спростованого факту, «що на радянській Україні росте, міцнішає і розвивається українська національна ідея і разом зі зростом цієї ідеї – чужі рямці фіктивної української державності наповнюються рідним змістом справжньої державності. І цей факт є рішачим для нас, як українських націоналістів, на скристалізування нашого відношення до радянської України» [20, с. 3]. Члени УНДО та їх симпатки звертали увагу на збільшення національно свідомих сил у результаті політики українізації.

Другою за чисельністю і впливом легальною українською партією Галичини була Українська соціалістична радикальна партія (УСРП), що постала 1926 р. Соціалісти-радикали проповідували немарксистський соціалізм, проголошували своєю метою об'єднану суверенну Українську Соціалістичну Республіку, різко критикували суспільний устрій СРСР, який називали державним капіталізмом [19, с. 123]. Щодо національної політики більшовиків, то в резолюції одного з партійних з'їздів УСРП зазначалося: «Тактика українізації московських комісарів, до якої була примушена пануюча партія боротьбою українських селян і робітників, має на меті найти легшу дорогу до українських селян та їх праці, вона зміряє не до віддання влади українським селянам і робітникам, але закріплення сучасної реакційної влади в руках купки московських комуністів і підмазуючихся під українську владу чужинців» [21, с. 106].

Пресовий орган УСРП газета «Громадський голос», як і інші видання в Західній Україні, містила багато передруків із радянської преси про українізацію. Але коментарі були переважно критичні. Засуджуючи офіційну українізацію, запроваджену «для людського ока», соціалісти-радикали підкреслювали ті фактори, що змусили більшовиків піти на поступки: зріст політичної свідомості та сили «українського працюючого народу, його змагання до повної незалежності від Москви, необхідність утримати УСРР у рамках СРСР, а також міжнародне становище» [21, с. 110]. Спроба комуністичної партії ослабити ці змагання через поверхневу українізацію урядовців та поверхневу українізацію шкільництва, – зазначалося в резолюції з'їзду УСРП, що відбувся в грудні 1926 р., – «не тільки не сповнила сподівань московського центру, але навпаки, стихійний зріст національної свідомості і дотеперішні здобутки доводять до ще гострішого вияву цього визвольного змагання українського працюючого народу, що у передовій своїй частині цілком свідомо прямує до соборної, самостійної єдності України» [2, с. 310].

Щодо української парламентської репрезентації в польському сеймі, то на початках політики українізації депутати вважали, що для кращого ознайомлення з цією проблемою слід поїхати

безпосередньо в УСРР: «Необхідно поїхати і на Україну, щоби познайомитися з життям, треба безпосередньо познайомитися з культурним і політичним життям. Зразу трудно все це зробити, але мусимо мати витичну лінію в цим напрямку» [23, с. 81].

Ставлення до політики українізації інших нечисленних і маловпливових політичних партій Галичини та Волині (Української селянської партії, Українського католицького союзу та ін.) принципово не відрізнялося від позиції УНДО та УСРР.

Праве крило галицького політикуму представляли українські націоналісти, ідеологом яких був Д. Донцов. В одній зі своїх статей Д. Донцов щодо українізації УСРР зазначає: «Нашим ідеалом повинна бути інша українізація... нам потрібна українізація дана нам нами самими, а не Сталіном чи Троцьким. Українізація, яка розбила б одностаїну психіку імперії “от фінських хладних скал до каменної Колхиди”, а створила нашу власну, якої центр не смів би лежати поза границями нашої країни...» [1, с. 137]. Весь націоналістичний табір загалом та Д. Донцов зокрема ставилися цілком негативно і до радянської України, яку називали колонією Росії, і до політики українізації, в якій убачали багато суперечливих моментів.

Висновки. Отже, західноукраїнська суспільно-політична думка щодо більшовицької політики українізації УСРР була досить неоднозначною. Визнаючи низку позитивних моментів, значна частина західноукраїнських діячів у своїх виступах та газетних статтях підкреслювала чимало суперечливого у національній політиці більшовиків. Беззастережно на неї дивилися прокомуністично налаштовані організації (КПЗУ, «Сельроб») та радянофіли, яких було немало серед західноукраїнської інтелігенції 1920-х рр.

Джерела та література

1. Рубльов О. С. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939) / О. С. Рубльов. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2004. – 648 с.
2. «Українізація» 1920–30-х років: передумови, здобутки, уроки : кол. моногр. / [за ред. В. А. Смоля]. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2003. – 392 с.
3. Перспективи українізаційного курсу большевиків // Діло. – 1923. – 13 верес. – С. 2.
4. У півстолітніх змаганнях : вибр. листи до К. Студинського, 1891–1941. – К. : Наук. думка, 1993. – 765 с.
5. Студинський К. Новий світ / К. Студинський // Новий час. – 1926. – 22 жовт. – С. 1.
6. Студинський К. Новий світ / К. Студинський // Новий час. – 1926. – 24 жовт. – С. 1.
7. Студинський К. Новий світ / К. Студинський // Новий час. – 1926. – 28 жовт. – С. 1.
8. Студинський К. З побуту на радянській Україні. На маргінесі правописної конференції / К. Студинський. – Львів : НТШ, 1927. – С. 99.
9. Вражіння проф. К. Студинського з побуту на радянській Україні // Діло. – 1926. – 30 жовт. – С. 3.
10. Свенціцький І. Ще про українізацію / І. Свенціцький // Діло. – 1927. – 9 серп. – С. 3.
11. Мудрий В. Двосічна зброя. На маргінесі національної політики комуністів / В. Мудрий // Діло. – 1927. – 7 груд. – С. 1–2.
12. Як я то бачу... що таке українізація? // Діло. – 1927. – 23 січ. – С. 4.
13. Радянська Україна. З економічних проблем // Діло. – 1926. – 14 листоп. – С. 2.
14. Польський район в УСРР // Діло. – 1927. – 25 берез. – С. 2.
15. Українізація далі кульгає // Діло. – 1927. – 7 трав. – С. 3.
16. Українізація. Польський голос про національну політику радянської влади // Діло. – 1926. – 6 листоп. – С. 3.
17. Українізація. Польський голос про національну політику радянської влади // Діло. – 1926. – 3 листоп. – С. 3.
18. Рубльов О. С. Сталінщина і доля західноукраїнської інтелігенції (20–50-ті роки ХХ ст.) / О. С. Рубльов, Ю. А. Черченко. – К. : Ін-т історії НАН України, 1994. – 324 с.
19. Кравець Д. Ставлення легальних українських партій Галичини до радянської України у 1920-х рр. / Данило Кравець // Наук. зап. Терноп. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер. : Історія / за заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – Вип. 1. – С. 118–125.
20. Левицький Д. Про наше становище до радянської України / Д. Левицький // Діло. – 1925. – 21 лют. – С. 23.
21. Українська суспільно-політична думка в 20 столітті : док. і матеріали. Т. 2 / упоряд. Т. Гунчак і Р. Сольчаник. – К. : [б. в.], 1992. – 544 с.
22. Протокол засідання 21 падолиста 1923 р. о год 4 // Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 392, оп. 1, арк. 81.

Кравець Данил. Українізація УСРР в западноукраїнском общественно-политическом мнении 1920-х гг. В статье анализируется отношение западноукраинских политических партий, общественно-политических деятелей к украинизации – национальной политике большевиков в советской Украине. Сквозь призму газетных публикаций, эпистолярных материалов, резолюций съездов политических партий рассмотрено отно-

шення западноукраїнської общественності к українізації УСРР. Глава Научного товариства ім. Т. Шевченка К. Студинський отзывався о українізації очень положительно. В своих публикациях К. Студинський восхищався уровнем українізації городов советской України. Другой лидер западноукраїнського національного движения В. Мудрий относился к українізації с высшей долей скептицизма и критики. Как главный редактор газеты «Дило» В. Мудрий подчеркивал слабые стороны большевицкой национальной политики. Ведущие западноукраїнские политические силы также обсуждали политику українізації. Нелегальная КПЗУ в своей пропагандистской литературе представляла українізацию как одну из славнейших страниц в истории України. Популярныe легальныe партии УНДО и УСДРП выделяли некоторые противоречивыe моменты в українізації. Правый фланг українського политического движения (ОУН, Д. Донцов) относился к большевицкой национальной политике отрицательно.

Ключевые слова: українізация, советская Украина, национальная политика, УНДО, УСРП, Западная Украина, общественно-политическое мнение.

Kravets Danilo. Ukrainization of USSR in West Ukrainian Public and Political Opinion in 1920th. This article based on archival sources, press, diaries and scientific literature analyzes Western-Ukrainian public opinion about Ukrainization – national policy of Bolshevik's government in Soviet Ukraine. On one hand this policy has been criticized by all liberal press of Galicia and by all local Ukrainian national leaders but on the other hand many viewers underlined a lot of positive moments in this communist's national policy. For example leader of Taras Shevchenko Scientific Society K. Studynskiy described ukrainization very positively. He was impressed by the level of Soviet Ukraine cities ukrainization. Another titan of Western-Ukrainian V. Mudryj described communist national policy with some level of critic. The editor of the most popular Western-Ukrainian newspaper «Dilo» underlined a lot of weak sides of ukrainization. National policy in Soviet Ukraine also been discussed by leading Ukrainian political parties. Illegal Communist party of Western Ukraine (KPZU) in their propagandistic literature showed ukrainization as one of the greatest period in Ukrainian history. The most popular legal Ukrainian parties UNDO and USDRP underlined some controversial moments in ukrainization. The right wing of Ukrainian policy (OUN, D. Dontsov) wrote nothing good about bolshevik's national policy.

Key words: Ukrainization, national policy, Soviet Ukraine, UNDO, USRP, Western Ukraine, public and political opinion.

Стаття надійшла до редколегії
18.04.2013 р.

УДК 94(477)«1921/1939»

Віталій Виздрик

Польське військове осадництво на західноукраїнських землях у 20–30-х роках ХХ ст.

У статті досліджується сільськогосподарське військове осадництво на західноукраїнських землях у міжвоєнний період, яке сприяло зміцненню польського колонізаційного режиму. Осадницькі господарства мали стати опорою польської влади у Західній Україні. Саме така політика уряду призвела до конфронтації стосунків між українським і польським населенням. Окреслено масштаби, фінансово-економічний стан, географію розселення військової аграрної колонізації.

Ключові слова: Західна Україна, сільськогосподарська колонізація, військове осадництво.

Постановка наукової проблеми та її значення. Характер українсько-польських відносин у 1920–1930-х роках був спричинений етнодемографічними змінами в Західній Україні на користь польського населення. Важливу роль у цих процесах відіграла польська аграрна колонізація. Політика уряду в сільськогосподарській сфері була спрямована на реформування аграрного устрою через створення господарств різних типів та розвиток товарно-грошових відносин. Військові осадники повинні були стати соціальною та політичною опорою польської влади та посилити оборону східних кордонів II Речі Посполитої.

Висвітлення політики польського осадництва на західноукраїнських землях є актуальним з політичного погляду. Сьогодні потрібно формувати нові взаємовигідні українсько-польські відносини, оскільки Польща виступає речником українських інтересів у прагненні України до ЄС.

© Виздрик В., 2013